

Observationer av vedinsekter i Karlskrona och eftersök av stora ekbocken i Blekinge sommaren 2005

Av Gunnar Isacsson

Rapport: 2005:11
Rapportnamn: Observationer av vedinsekter i Karlskrona och eftersök av stora ekbocken i Blekinge sommaren 2005
Utgåva: Första utgåvan
Utgivare: Länsstyrelsen Blekinge län, 371 86 Karlskrona.
Hemsida: www.k.lst.se (kan hämtas/beställas via hemsidan)
Dnr: 511-446-04
Författare: Gunnar Isacsson
Skogsvårdsstyrelsen Södra Götaland (efter 2006-01-01 Skogsstyrelsen)
Box 234
291 94 Kristianstad
gunnar.isacsson@svssg.svo.se
Kontaktperson: Jonas Johansson,
jonas.johansson@k.lst.se
tel. 0455-876 06
Omslagsfoto: Solitär ek på Rosenholmsområdet. Foto: Gunnar Isacsson
ISSN: 1651-8527
Upplaga: Endast nätupplaga

Författaren svarar själv för de bedömningar och slutsatser som förs fram i rapporten och kan ej åberopas som länsstyrelsens ställningstagande.

© Kartor Lantmäteriet 2003

© Länsstyrelsen Blekinge län

Innehåll

Innehåll.....	3
Sammanfattning.....	4
Bakgrund.....	5
Material och metoder	6
Undersökta lokaler.....	8
Resultat och diskussion	9
Finns större ekbock i Blekinge?.....	9
Observationer av läderbagge.....	11
Vedskalbaggsfaunan i och kring Karlskrona.....	12
Allmänna synpunkter på naturvårdsinriktad skötsel	13
Förslag till åtgärder i de undersökta områdena i / vid Karlskrona	16
Artlistor.....	18
Tack	23
Citerad litteratur.....	23
Kartor.....	24
Tidigare rapporter i serien (ISSN 1651-8527)	26

Sammanfattning

Under 2005 har Gunnar Isacson på uppdrag av länsstyrelsen i Blekinge län besökt ett antal lokaler där gnagspår tyder på att större ekbock skulle ha kunnat förekomma, samt gjort en stickprovsundersökning av fyra vedinsektslokaler i eller vid Karlskrona.

De grova gnagspåren kunde i de flesta fall konstateras vara gjorda av träd-ödarens (*Cossus cossus*) larver och inte av stora ekbockens (*Cerambyx cerdo*). Däremot hittades färskare gnag på en tidigare okänd lokal i Valje naturreservat där sannolikheten för större ekbock är mycket större. Vid Elleholm finns också gamla gnag som sannolikt orsakats av stora ekbocken. De potentiella tidigare kända ekbockslokalerna har besökts både dag- och kvällstid utan att hitta några ekbockar. Däremot kändes den ättiksliknande doften av träd-ödarens larver på flera av lokalerna. Träd-ödaren är känd för att göra gnag som är mycket lika större ekbockens.

I Karlskrona har Kummeln, Rosenholm, och Västra Mark undersökts med hjälp av små fönsterfällor och besök. Grimskula endast genom besök. Under året har 7 hotade, 12 missgynnade och 16 tidigare rödlistade vedlevande skalbaggar hittats i Karlskrona. Tillsammans med en inventering gjord av Ove Nodmar 2000 och av Rickard Andersson 2005, är nu totalt 22 rödlistade och 22 tidigare rödlistade arter av vedskalbaggar kända från Karlskrona. Ytterligare två f d rödlistade stekelararter ger summa 46 rödlistade eller f d rödlistade arter i Karlskrona. Detta innebär att artrikedomen i Karlskrona ligger väl i klass med Blekinges mera artrika naturreservat. Detta gör staden fullkomligt unik och borde vara en stor resurs att utnyttja i marknadsföring. Kanske skulle någon form av stadsnationalpark eller biosfärområdesstatus kunna komplettera stadens status som världskulturarv. Det finns nämligen ett tydligt samband mellan Karlskronas historia som militärt skeppsvarv och dagens biologiska mångfald: På 1690-talet bestämde kungen att alla ekar längs sydöstra Sveriges kuster i allmänhet och i Karlskronatrakten i synnerhet hädanefter skulle sparas av strategiska skäl, för att snabbt kunna tas i anspråk för skeppsbyggnad i allvarliga krislägen.

I rapporten diskuteras också olika skötselåtgärder. Författaren betonar vikten av att ha kvar gamla träd med röta, ihåligheter och död ved i staden och dess närhet. Han betonar också vikten av att skapa förutsättningar för framtidens gamla hålträd genom att kapa grenar och på olika sätt skada halvgamla ekar. Några frihuggningsåtgärder är inte aktuella annat än i undantagsfall, däremot vore en bekämpning av stackmyror på Kummeln önskvärd, eftersom dessa myror utgör ett mycket allvarligt hot mot insektsfaunan i områdets innanmurkna träd, däribland de fridlysta skalbaggar läderbagge och ekoxe.

Bakgrund

Inom ramen för åtgärdsprogrammet för bevarande av större ekbocken (*Cerambyx cerdo*) fick Gunnar Isacsson uppdrag av länsstyrelsen i Blekinge län att under 2005 undersöka några lokaler där ekbocksliknande gnag varit kända. Syftet var att försöka fastställa om gnagspåren verkligen orsakats av större ekbock och att undersöka om arten möjligen finns kvar i Blekinge.

I uppdraget ingick också att närmare undersöka vedinsektsfaunan på några platser i och kring Karlskrona. Syftet var att dels få reda på om det finns en artrik och bevarandevärd vedinsektsfauna i tätortsnära miljöer och dels utifrån fynden försöka dra slutsatser om lämpliga skötselåtgärder för de undersökta trädmiljöerna.

Material och metoder

Eftersom större ekbocken är fridlyst är det synnerligen olämpligt att undersöka förekomsten med fällor om man inte kan använda sådana för levandefångst. Därför besökte jag de aktuella lokalerna ett flertal gånger under sommaren för att leta efter ekbockar och andra vedinsekter. Besöken gjordes både dagtid och nattetid.

Lokaler som med största sannolikhet varken hyser större ekbock eller den likaledes fridlysta läderbaggen undersöktes med hjälp av små fönsterfällor som monterades på död stående ved. Fällorna vittjades en gång var 3:e – 4:e vecka.

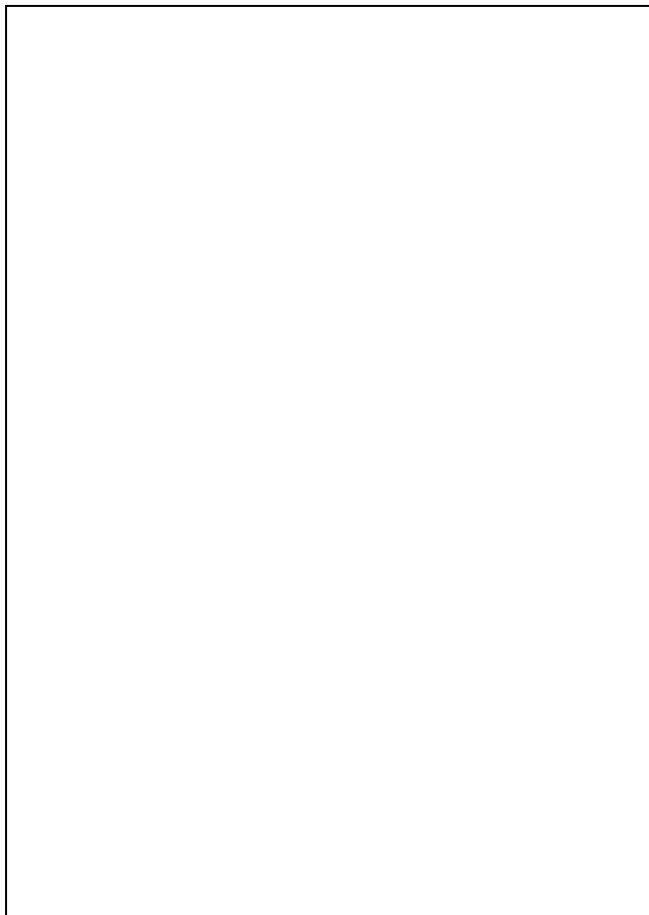

Fig 1. Fönsterfälla

Fällan består (uppifrån) av en järnpinne som slagits in i ett förborrat hål i hård död ved, en plexiglasskiva på 20 x 10 cm och en 4 dl folieform som är fylld med 50% propylenglykol och några droppar diskmedel. Folieformen hålls fast mellan fyra spikar som sitter i en träplatta som i sin tur är fastskruvad i trädet. Plexiglasskivan är fäst med ståltråd både i järnpinnen och i träplattans innersta spik. Spiken på framsidan sitter i ett förborrat hål och kan lätt avlägsnas när folieformen ska tömmas. Under 2005 har framsidesspiken dessutom varit försedd med en blå hängande plastbit för att avskräcka fåglar från att vittja fällan. Fällan töms genom att hålla innehållet genom ett kaffefilter av papper, som förses med etikett och viks ihop för senare undersökning. Foto: Jörg Brunet.

För att undvika alltför stora skador på den vedlevande insektsfaunan valdes som regel inte den optimalaste platsen för att maximera den förväntade vedinsektsfaunan, men gärna en plats nära den optimala. En undersökning av detta slaget ska helst visa vilka arter som lever i området utan att äventyra populationernas fortsatta existens. Om man sätter fällor på riktiga "hot-spots" finns det risk att man fångar in en mycket stor del av den reproducerande populationen. Hos vissa arter, som t ex bokblombocken (*Anoplodera scutellata*, VU) söker parade honor en optimal ägglägningsplats genom att flyga i pendlande rörelser framför grova solexponerade bokhögstubbar. Om man sätter en dödade fönsterfälla på den bästa bokhögstubben, eller t o m den enda för arten lämpliga bokhögstubben, kan man riskera att utrota arten från lokalen.

Genom att sätta fällan nära en optimal plats har jag dock räknat med att kunna fånga in ett ganska hyggligt stickprov av de arter som finns i den närmaste omgivningen. Resultatet ska alltså bara tolkas som ett stickprov av vad som finns, och inte som en fullständig inventering. En fullständig inventering kräver dessutom observationer under många år eftersom populationerna kan variera mycket för olika arter.

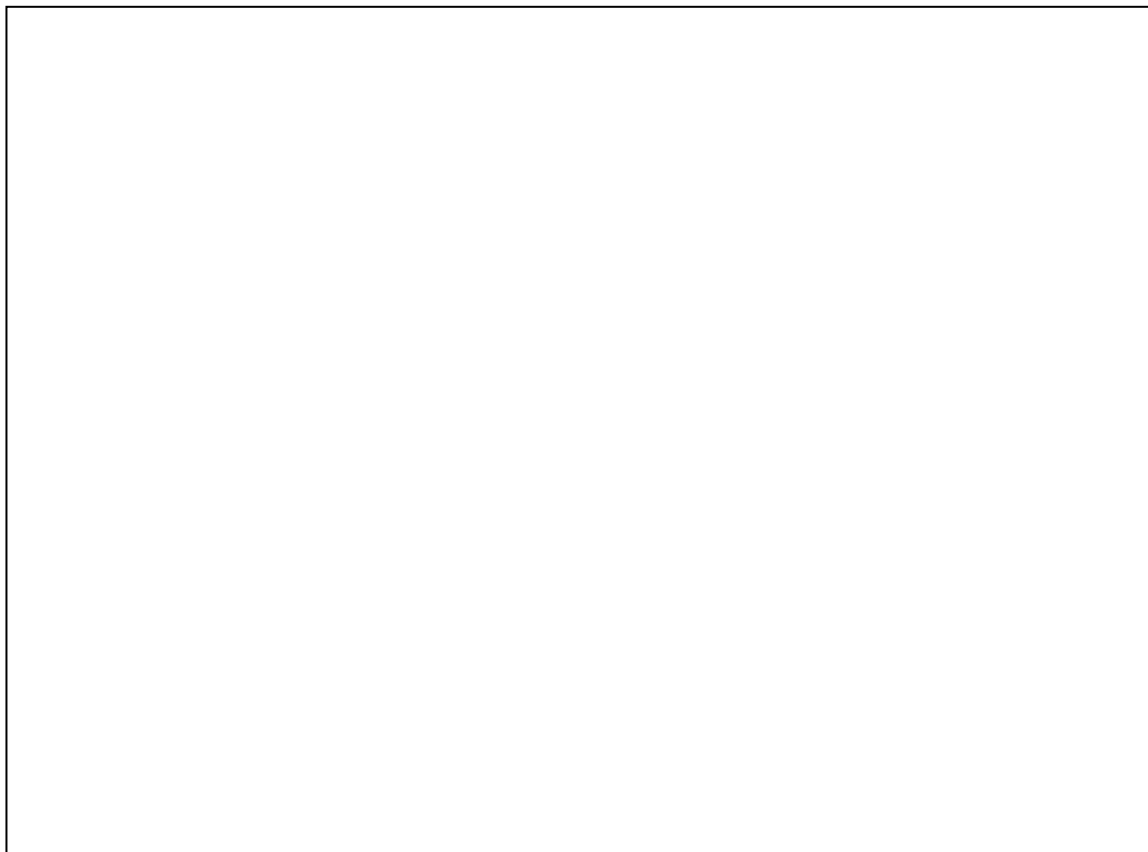

Fig 2. Krattek i Västra Mark med författaren i färd med att tömma en fönsterfälla på en ringbarkad gren i toppen. Här fångades bl a gulbent grenbock, plattad lövvedborre och eksnabbvinge. Foto: Eva Dueck

Artbestämningen har gjorts av mig, i huvudsak med hjälp av bokverket "Die Käfer Mitteleuropas" och min egen referenssamling. Ett misstänkt oväntat fynd av en kortvinge har kontrollbestämts av Rickard Andersson, Stanstorp och konstaterats vara en vanligare art än jag trodde. I det följande redovisas endast arter som är eller har varit rödlistade, eftersom den stora mängden triviala arter är relativt ointressant i bevarandesammanhang. Några andra intressanta fynd av arter av betydelse, men som ej varit rödlistade, nämns också.

Undersökta lokaler

Platser med sedan tidigare kända gnag av ekbockstyp är:

- Elleholm, på ek i ekhagmark nära stigen till badplatsen.
- Elleholm, på ek i ekhagmark längs med Mörrumsån.
- Mörrum, på klibbal vid Sveaskogs lokaler.
- Augerum, på solitär ek i öppen mark söder om kyrkan.
- Kummeln, på flera ekar i ekhagmark mellan Augerum och E22.

Platser där vedinsektsfaunan studerats mera ingående:

- Kummeln, observationer och fällor (en per biotoptyp) på nydöd skuggig ekgren, på död delvis barkfallen halvskuggig ek, samt i hasselbuske med både äldre död ved och nydöd ved.
- Rosenholm, observationer och fällor på nydöd alm, levande bok med stamspricka, äldre död ved på levande avenbok, äldre död ved på levande kraftigt beskuggad ek.
- Västra Mark, observationer och fällor på relativt nydöd halvskuggig bok, djupt skuggad delvis barkfallen ek, solexponerad krattekstopp med både nydöd och gammal död ved, delvis solexponerad krattekshögstubbe. Observationer har särskilt gjorts på ett par grova delvis döda bokar med mycket fnösketicka.
- Grimskula, endast observationer eftersom den rika förekomsten av läderbagge gör fällefångst olämplig.

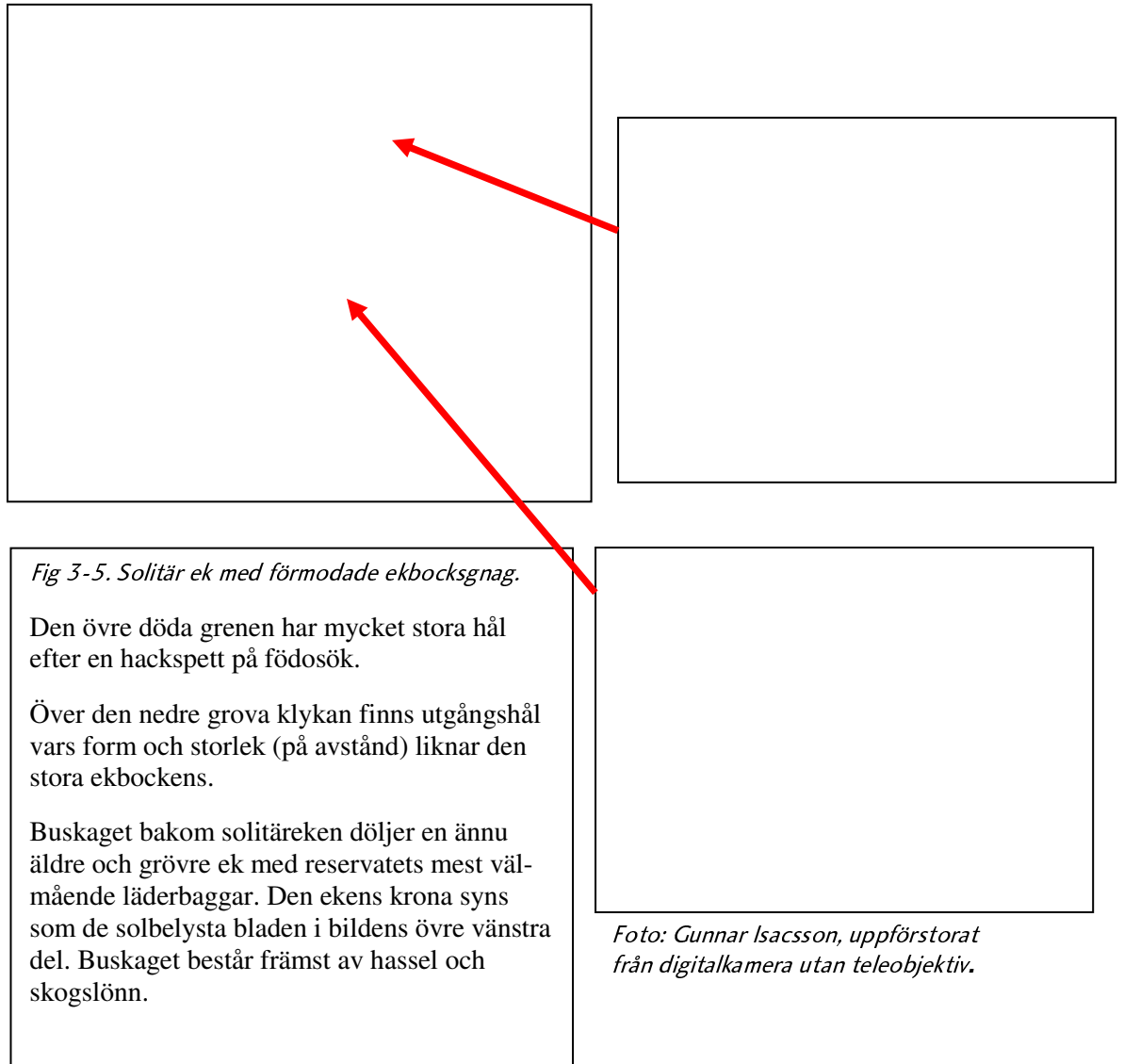
Dessutom har naturreservatet vid Valje besökts några gånger, främst nattetid, eftersom det ligger längs min färdväg och samtidigt utgör ett bra referensområde. Det är sedan länge känt för sin rika vedinsektsfauna.

Se även kartor sidan 19 och 20.

Resultat och diskussion

Finns större ekbock i Blekinge?

Ja, kanske. Under slutet på sommaren lade jag märke till väldigt stora utgångshål och hackspetthål i kronan på en stor solitär ek i Valje naturreservat, se bilderna.

Det som ökar sannolikheten att den stora ekbocken finns / har funnits i denna solitära ek är följande:

1. Förekomsten av födosökshål av hackspett. Den vedinsekt som annars gör liknande gnag, träd-ödarens *Cossus cossus* larv, har en mycket distinkt skarp ättiksliknande doft och hackas inte fram av hackspettar annat än i undantagsfall. Eken har ett mycket hårt och svårhackat virke, så det måste röra sig om rejält stora larver för att det ska vara lönsamt för en hackspett att hacka fram larver. De måste alltså vara stora och goda.

2. Förekomsten av distinkta stora utgångshål. Träd-ödaren lär enligt Bengt Ehnström i Nås inte gnaga sådana hål när den lämnar barken, utan snarare pressa sig ut via befintliga sprickor.

3. Gnagens lokalisering högt upp i kronan. Träd-ödaren angriper företrädesvis närmare marken, medan ekbockarna gärna även gnager högt upp i kronan.

Det som talar mot ekbocksgnag är att ingen någonsin lär ha sett ekbockar i området, trots att det ofta besöks av entomologer och är välkänt för sin artrika vedinsektsfauna. Det finns heller inget som ser ut som ekbocksgnag i någon annan av de många gamla ekarna i området.

Övriga undersökta lokaler har inga tecken på pågående angrepp av större ekbock. Den mindre ekbocken, *Cerambyx scopolii*, finns dock sannolikt i området. Gamla gnag av denna art finns på en död bok på Verkö längs stigen mot Grimskula.

Elleholm, som annars var det hetaste tipset, har pågående grova angrepp av Träd-ödare från basen och ca fyra meter upp på en stor hagmarksek nära stigen till badplatsen. De få hackspethålen är endast ytliga i barken, inte i veden, och vid ett par tillfällen kunde jag känna den karaktäristiska doften av träd-ödarens larv. Däremot finns det en stor ek i hagmarksremsan längs Mörrumsån, med gamla stora hackspetts-födosökshål i en grov gren i kronan. Samma ek har även grova gamla gnag på ca 1,5 m höjd på stammen, av samma typ som på eken vid stigen mot badplatsen.

Den finns emellertid gamla uppgifter om större ekbock från Elleholm. Christer Bergendorff, Sölvesborg, har meddelat att den numera avlidna entomologen Bertil Reuterskjöld en gång hittade en täckvinge av större ekbocken i eller vid en mulmek i Elleholm. Fyndet ska ha gjorts på 50- eller 60-talet. Täckvingen förvarades i en ask tillsammans med puppskal mm och har troligen slängts bort.

Mörrum har en märklig klibbal söder om Sveaskogs lokaler nära Laxens hus, men på östra sidan om ån. Gnagen ser ut som på ekarna i Halltorps hage, men även här har jag känt den ättiksliknande doften av träd-ödarens larver vid alla besök på platsen.

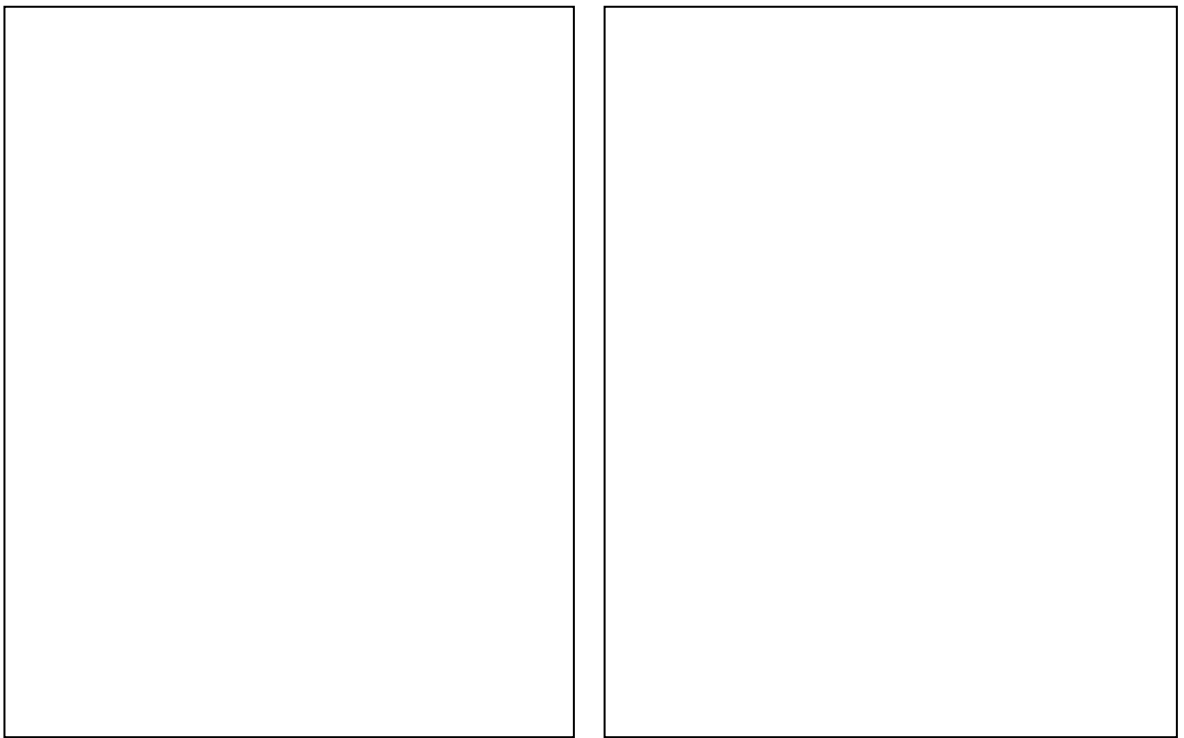

Fig 6-7. Klibbal i Mörrum med gnag av Träd-ödaren, *Cossus cossus*. Foto: Gunnar Isacson

Augerum och Kummeln har också grova gnag i flera hagmarksekar, men på ingen av dem har jag funnit tecken på pågående angrepp av vare sig ekbock eller träd-ödare.

Övriga uppgifter om större ekbock i Blekinge: Bengt Ehnström, Nås, tidigare SLU, har beträttat att Martin Lewis Jonsson, länsjägmästare i Blekinge på sin tid, ska i mitten av 1950-talet ha träffat på en pojke i Saxemara som stod och slog ihjäl stora vita larver som han sa ”förstörde ett vårdträd”, en stor ek på gården. Det är oklart vilken gård det rör sig om, och trädet lär väl inte finnas kvar.

En ekbock ska ha setts i strandkanten vid campingplatsen på Dragsö, Karlskrona, bara häromåret, men fyndet är ännu obekräftat. Ett besök på grannön Högaholm gav heller inga indikationer på att det skulle kunna finnas lämplig miljö för ekbock där.

Observationer av läderbagge

Läderbaggen, *Osmoderma eremita*, är fridlyst och särskilt prioriterad av EU som ”Natura 2000 –art”. Läderbaggen har en för Sverige mycket rik förekomst i Karlskrona. Den finns i flera ihåliga ekar i bl a Vämö park, Lorentsberg, Slottsbacken, Ekebacken och Grimskula. Den finns i enstaka ihåliga ekar i bl a Gullberna park och i en ek i Kummeln, nära Lyckebyån. På den sistnämnda lokalen hotas populationen och all annan mulmlevande fauna av en extremt individrik koloni av stackmyror, *Formica polycтена*, som invaderat alla mulmekar i Kummelns östra två tredjedelar.

I Valje naturreservat finns också en rik förekomst av läderbagge, som diskuteras i skötselkapitlet på sid.12.

Vedskalbaggsfaunan i och kring Karlskrona

Jag har under 2005 påträffat anmärkningsvärt många rödlistade arter på de undersökta lokalerna, som bara utgör en bråkdel av alla gammelträdsmiljöer i och kring Karlskrona. Rödlistad blir en art om ArtDatabanken bedömt att arten minskat kraftigt, både i nummer och utbredning. De som minskat mest blir klassade som hotade och de som minskat nästan lika mycket blir klassade som missgynnade. Efterhand som data insamlas kan rödlistekategorin ändras för en art. Det ökande intresset för vedinsekter har gjort att många arter hittats på nya platser och därmed hamnat i en lägre hotkategori eller bedömts ha livskraftiga populationer i Sverige. För att kunna jämföra artlistan med tidigare undersökningar har jag därför redovisat alla arter som är rödlistade enligt den aktuella rödlistan från 2005 och alla arter som varit med på någon av de föregående rödlistorna från 1993 respektive 2000. Att påträffa en rödlistad art säger i sig inte så mycket om kontinuiteten av dess livsmiljö på platsen, men ju fler rödlistade arter man hittar, desto troligare är det att deras livsmiljöer existerat under mycket lång tid inom rimliga spridningsavstånd från fyndplatsen. Detta antagande stärks också av att platser med många rödlistade arter av en viss grupp organismer normalt även har många rödlistade arter från andra organismgrupper.

Tabell 1. På de undersökta lokalerna har följande antal rödlistade resp f d rödlistade arter påträffats.

lokal	antal hotade arter (CR, EN, VU)	antal missgynnade arter (NT)	antal f d rödlistade arter	summa
Kummeln	3	2	7	12
Rosenholm	4	7	12	23
Västra Mark	1	4	7	12
Grimskula	1	2	1	4
Lorentzberg (Nodmar 2000)		4	3	7
Slottsbacken (Nodmar 2000)		5	4	9
Prästamarken (Andersson 2005)	2	3	11	16
summa arter	7	15	24	46

Observera att uppgifterna från Grimskula, Lorentzberg och Slottsbacken endast gäller observationer, medan övriga lokaler gäller både observationer och fällefångst. Flera arter har påträffats på mer än en lokal, så summan i nedersta raden är därför lägre än summan av talen i respektive kolumn. Uppgifterna från Lorentzberg och Slottsbacken gäller en inventering som utfördes av Owe Nodmar, Holmsjö år 2000. Prästamarken inventerades av Rickard Andersson 2005. Indelning i hotklasser enligt ArtDatabanken 2005. Hotklasserna fördelas på CR = akut hotad (ingen art), EN = starkt hotad (två arter), VU = sårbar (fem arter) och NT = missgynnad (15 arter).

Av de aktuella rödlistade arterna har ingen tillkommit jämfört med rödlistan från år 2000, så summan 46 arter kan jämföras med vad som tidigare hittats i olika naturområden i Blekinge. Två av de f d rödlistade arterna är steklar, medan övriga 44 är skalbaggar. Sannolikt hyser Karlskrona också en stor mängd rödlistade arter från andra insektsgrupper. Enligt listan i bilaga 6 i "Blekinges skogar – biologisk mångfald samt urval

och skötsel av skogsreservat”, rapport 2003:1, ligger antalet rödlistade skalbaggsarter i Karlskrona stad därmed i samma klass som Göholm, Johannishus åsar, Vambåsa och Skärva. I Tromtö, som är en av landets absolut artrikaste vedinsektlokalerna och är artrikast i Blekinge, har drygt 80 rödlistade och f.d. rödlistade arter av skalbaggar påträffats. (Rapporten innehåller ingen uppgift om Valje, som också bör ligga i tätgruppen. Under mina besök där har jag observerat sju rödlistade och fem f. d. rödlistade arter.)

Karlskrona har alltså en för Sverige i allmänhet och för stadsmiljö i synnerhet extremt hög artrikedom av vedlevande skalbaggar. Enligt Joakim Hemberg, SVS, är bilden likartad även för epifytiska (trädlevande) lavar. Detta beror troligen på en kombination av en kontinuerlig förekomst av gamla träd och att det finns rikligt med gamla träd med död ved lite överallt i staden och dess omgivningar, som förbinder de riktigt fina värdekärnorna med varandra. Normalt är fragmentering och isolering av naturmiljöer ett stort hot mot mångfalden, men tack vare solitärträd, alléer och enskilda vårdträd i trädgårdar är värdekärnorna i och runt Karlskrona inte isolerade från varandra. Det som gör Karlskrona verkligt unikt är att dessa trädmiljöer återfinns i hela staden. Man kan se fina gammelds träd nästan överallt oavsett var man än befinner sig i Karlskrona. När det gäller mångfaldsmiljöer för vedinsekter i nordeuropeiska städer är det mig veterligt bara delar av Djurgården i Stockholm och Kaunas i Litauen som kan uppvisa något liknande. Varför inte göra Karlskrona till stadsnationalpark eller biosfärområde? Det skulle bidra till att göra Karlskrona internationellt känt och, tillsammans med den unika militära varvmiljön, locka till sig turister, boende och miljöinriktade företag.

Allmänna synpunkter på naturvårdsinriktad skötsel

De största hoten mot vedinsektsfaunan i tätortsnära miljöer är bortstädande av död ved och fällning av ihåliga träd. Sådana åtgärder görs ofta i största välvilja för att områdena ska se städade och snygga ut, samt för att minimera risken för nedfallande grenar och träd. Man bör dock betänka att träden, genom sitt individuella och ålderdomliga utseende ger karaktär åt parkerna och har stora estetiska upplevelsevärden. Om man uppmärksammar boende och turister på trädens stora biologiska värden blir upplevelsevärdena ännu större. En nattvandring med kunnig guide till några mulmekar eller träd med fnösketicka eller svavelticka och se det myller av skalbaggar och andra insekter som kryper omkring där kan öppna ögonen för stadens mångfald på vem som helst. Risken att träffas av ett fallande träd eller gren är mycket liten om man inte är ute i skogen när det stormar eller när det kommer stora mängder blötsnö.

Fig 8-9. Den ihåliga boken vid Elleholms badplats, vänstra bilden år 2002, högra år 2005.
Foto: vänstra bilden Lars Jarnemo /N, högra bilden Gunnar Isacsson

Ibland kan överdrivet städande få katastrofala följder för hotade arter. Ett särskilt tragiskt exempel på detta upptäckte jag nära badplatsen vid Elleholm.

Bilden på den ihåliga boken finns med i "Våra ädla lövträd", sid 267, med bildtexten: "...På denna bok finns minst fyra lavar som alla är hotade: rosa lundlav (*Bacidia rosella*), bokvårtlav (*Pyrenula nitida*), grå skärelav (*Scismatomma decolorans*), och gul dropplav (*Cliostomum corrugatum*). Strax intill står en bok med den ytterligt sällsynta skrift-skärelaven (*Schismatomma graphidiodes*). På lokalen, nyckelbiotop givetvis, har man funnit 7 rödlistade lavararter och 17 rödlistade skalbaggsarter. Därtill är den en populär badplats. Elleholm i Blekinge."

Boken med skriftskärelaven är också avverkad. Stubben syns precis bakom stigen, ovanför stubben av den ihåliga boken.

På vissa platser kan igenväxning vara ett hot, men på de platser jag sett i Blekinges kustland är detta hot närmast försumbart. Enstaka ekar kan dock behöva få hjälp mot yngre träd som växer upp i ekens krona. Just i Blekinges kustland kan frihuggning vara ett större hot eftersom det kan öppna skyddade miljöer för kylande vindar från havet. Ett exempel på detta är naturreservatet vid Valje, där Christer Bergendorff sett att fjärilsfaunans minskat både i antal arter och antal individer efter den senaste gallringen. Minskningen har pågått länge pga att kärlväxtfloran är hårt trängd av betet, men den ökade genomblåsningen har ytterligare förvärrat situationen.

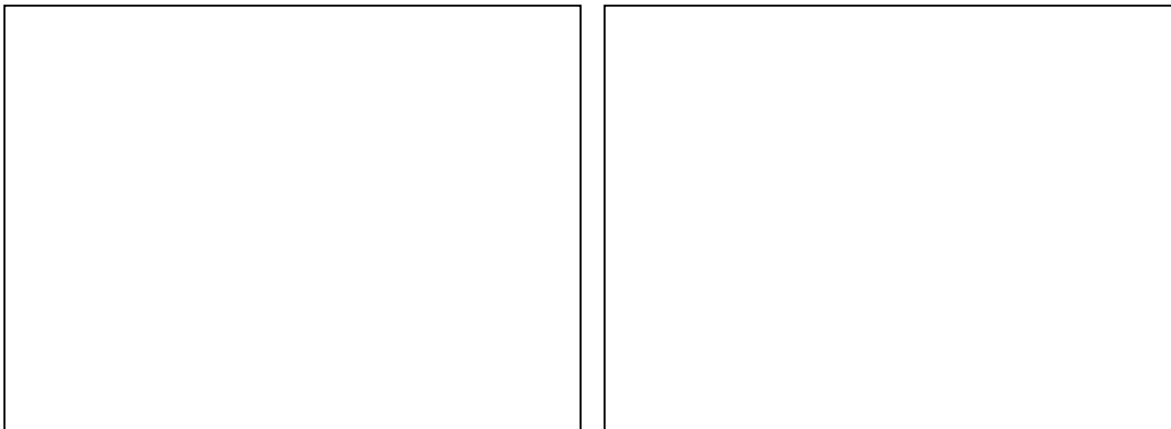

Fig 10-11. Skogsbryn i Valje naturreservat. Den vänstra bilden visar ett borttaget skogsbryn mot havet och den högra bilden ett orört bryn. Foto: Gunnar Isacson

Tanken i Valje har antagligen varit att släppa in solljuset från söder, men det verkar som om effekten av de svala havsvindarna som släppts in samtidigt varit större. Områdets population av Läderbagge, *Osmoderma eremita*, tycks också ha påverkats negativt. Mängden färskas larvexkrementer runt det bästa läderbaggeträdets på Valje halvö (trädet står strax innanför det uthuggna brynet på vänstra bilden) har tydligt minskat under 2005 medan motsvarande mängd varit oförändrad runt eken innanför buskaget på fig 3 på sid 7. De största exkrementkornen på det sistnämnda stället har under flera år också varit något större än vid det förstnämnda, vilket pekar på att läderbaggen här har optimala förhållanden, dvs skuggigt och vindstilla i ett varmt och skyddat hörn av en inäga. Däremot verkar den matta mjölbaggen, *Tenebrio opacus*, VU, ha gynnats av de mera exponerade och torrare förhållandena i ekmulmen på Valje halvö. Arten har varit mycket talrik där i år.

Ett mera långsiktigt hot mot vedinsektsfaunan är att det i och vid gammeleksmiljöer saknas halvgamla ekar som kan ersätta gammalträden efterhand som dessa blir för gamla och dör. På många platser frihuggs därför yngre ekar med förutsättningar att bli framtidens jätteträd. Detta är i och för sig bra, men det räcker inte. Problemet är att en frisk, solitärt växande ek inte får någon röta, död ved eller mulmhål på många hundra år om man inte ”misshandlar” trädet. Vi får inte glömma att dagens gammelekar varit utsatta för en omfattande och månghundraårig misshandel. Grova grenar kapades för skeppsbyggnadsdetaljer och klenare grenar användes av bönderna till foder och klenare gagnvirke. Dessutom ådrog sig ekarna allmogens vrede eftersom de var generellt skyddade av kronan. Nedhuggning av levande ekar var strängeligen förbjudet oavsett om de växte i den bästa åkern eller skadade klövet med sin beskuggning, sina svårnedbrutna löv och genom ollonens giftighet för korna. Därför gjorde bönderna allt för att skada ekarna så mycket som möjligt. Man räfsade upp löv mot stammarna och eldade, man högg i barken med yxa och man kapade grenar så mycket man vågade. De stämplingsmärken som statens tjänstemän högg in i ekarna med yxa orsakade också röta. Allt detta beskrivs mycket målande med hjälp av gamla citat i Per Eliassons avhandling ”Skog, makt och människor. En miljöhistoria om svensk skog 1800 – 1875”.

I Valje naturreservat har en intressant parallell till gamla tiders ek-misshandel utförts av Banverket under arbetet med elektrifierandet av Blekinge kustbana under 2005. Istället för att fälla de ekar vars kronor kom för nära elledningarna, har man kapat grova grenar. Resultatet bör vara ganska likt de spår som skeppsbyggarna lämnade efter sig. Det ska bli mycket intressant att följa dessa ekars och dess vedinsektsfaunas utveckling under åren framöver.

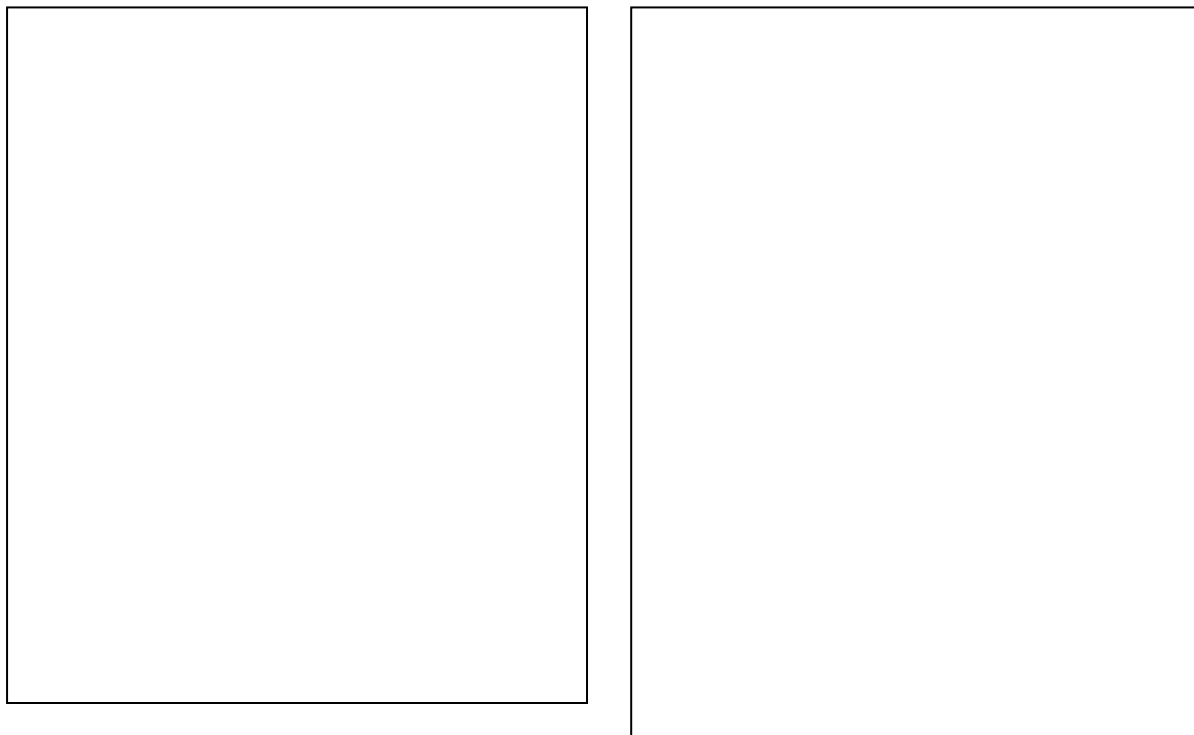

Fig 12-13. Exempel på kapade ekkronor längs järnvägen genom Valje naturreservat. Foto: Gunnar Isacson.

Förslag till åtgärder i de undersökta områdena i / vid Karlskrona

Kummeln. Ekarnas kronor är vitala och bra. Sammansättningen av buskskiktet är bra. Betetrycket är bra. Skalbaggsfaunan i gödseln är anmärkningsvärt fattig, vilket borde kunna åtgärdas om man ser till att bara ge avmaskningsmedel och andra antibiotika till djuren under den tid de inte betar på Kummeln. Det stora problemet på Kummeln är stackmyrorna, som koloniserat alla innanmurkna ekar och stubbar i områdets östra två tredjedelar. Stackmyror är mycket effektiva rovdjur som i brist på barr bygger sina stackar i mulm och rötad ved.

Rosenholm. Ett stort område med mycket varierande och artrik natur. Här finns både täta skogar och öppnare marker av hagmarkskaraktär. Skötseln bör inriktas på att bibehålla områdets variation. Gynna alm. Här finns många träd som med rätt "missskötsel" kan bli framtida jätteträd med stora naturvärden.

Västra Mark. Bibehåll den täta bokdominerade skogen och den halvöppna ekekrattskogen. Viss igenväxningsvegetation av främst ask kan behöva gallras bort.

Grimskula. Här finns en stor population av läderbagge. Gynna läderbaggens framtid genom att ringbarka vissa toppar eller grövre grenar på halvstora ekar. Vid en sådan

ringbarkning måste även splintveden sågas igenom, annars kan ingreppet allvarligt försvaga hela trädet. Gör detta på någon enstaka ek vartannat år under en tjugoårsperiod. Syftet är dels att skapa förutsättningar för mulmhål och dels hjälpa kronorna på kringstående ekar att utvecklas. Att gallra bland ekarna är olämpligt eftersom de då exponeras för mycket för vindar från havet. Gallra bort enebuskar som konkurrerar med ekar på hållmarken.

Artlistor

Artlista 1 (nästa sida) omfattar rödlistade arter enligt Ulf Gärdenfors ed.: Rödlistade arter i Sverige 2005, som påträffats under sommaren 2005 av Gunnar Isacsson. Artlista 2 (sidan 20) omfattar arter som funnits med på 1993 eller 2000 års rödlista, men inte på 2005 års, plus några andra intressanta arter. Svenskt namn inom parantes och med liten bokstav anger den familj arten tillhör eftersom vedertaget svenskt artnamn saknas.

Bokstäver A – K avser fångst i fönsterfällor, X betyder att beläggsexemplar insamlats i aktuellt område men inte vid fällan, och litet x betyder att arten observerats men inte insamlats. Liten bokstav a – k betyder att arten observerats i omedelbar anslutning till fällan men inte fångats i den.

Artlista 1

Art	Rödlistkat	Svenskt namn	Rosenholm	Kummeln	V Mark	Grimskula	Elleholm	Mörtrum	Valje
<i>Cerambyx cerdo</i>	CR	Stor ekbock					x?		x?
<i>Allecula rhenana</i>	EN	Mörkbent kamklobagge	A						X
<i>Platydema violaceum</i>	EN	Blåglänsande svartbagge	X						
<i>Agrilus biguttatus</i>	VU	Tvåfläckig smalpraktbagge	A, x	x					
<i>Copris lunaris</i>	VU	Månhornsbagge							x
<i>Eucnemis capucina</i>	VU	(halvknäppare)	F						
<i>Prionychus melanarius</i>	VU	Becksvart kamklobagge				X			
<i>Rhagium sycophanta</i>	VU	Ekrädlöpare		C					
<i>Tenebrio opacus</i>	VU	Matt mjölbagge							x
<i>Xyleborus monographus</i>	VU	Plattad lövvedborre		C	H, J				
<i>Allecula morio</i>	NT	Gulbent kamklobagge					x		X
<i>Anaglyptus mysticus</i>	NT	Prydnadsbock	F		H				
<i>Cerambyx scopolii</i>	NT	Mindre ekbock				x			
<i>Dorcus parallelipedus</i>	NT	Bokoxe	a, x, E						x
<i>Ernoporcius fagi</i>	NT	Bokborre	E		I				
<i>Glischrochilus quadriguttatus</i>	NT	(glansbagge)	A						
<i>Gnorinus nobilis</i>	NT	Ädelguldbagge	F						
<i>Grammoptera ustulata</i>	NT	Gulbent grenbock			J				
<i>Lymexylon navale</i>	NT	Skeppsvarvsfluga		C					
<i>Opilio mollis</i>	NT	(brokbagge)					X		
<i>Osmoderma eremita</i>	NT	Läderbagge		x		x			x
<i>Plegaderus dissectus</i>	NT	(stumpbagge)	A, E						
<i>Poecilium alni</i>	NT	Ekkvistspegelbock			J				
<i>Prionus coriarius</i>	NT	Taggbock	F						

Artlista 2

Art	Rödlistkat	Svenskt namn	Rosenholm	Kummeln	V Mark	Grimskula	Elleholm	Mörrum	Valle
<i>Conopalpus testaceus</i>	f d rödlistad	Ekgrenbrunbagge		B, C	J				
<i>Corticus unicolor</i>	f d rödlistad	Enfärgad barksvartbagge			x	x			
<i>Cryptarcha undata</i>	f d rödlistad	(glansbagge)	A						
<i>Dorcatoma flavicornis</i>	f d rödlistad	Bred ticknagare	F						
<i>Dorcatoma robusta</i>	f d rödlistad	Robust ticknagare	E						
<i>Dryocoetes villosus</i>	f d rödlistad	Ekarkborre	A, G	D	K				
<i>Grynocharis oblonga</i>	f d rödlistad	Avlång flatbagge	e	X					
<i>Hylis olexai</i>	f d rödlistad	(halvknäppare)	A		H				
<i>Hypoganus inunctus</i>	f d rödlistad	Blanknäppare	E, F, G						
<i>Lasius brunneus</i>	f d rödlistad	Träjordmyra		x					x
<i>Melasis buprestoides</i>	f d rödlistad	(halvknäppare)		B	H				
<i>Mycetina cruciata</i>	f d rödlistad	Korstecknad svampbagge			X				
<i>Mycetochara axillaris</i>	f d rödlistad	Större svampklobagge	A, E						
<i>Mycetophagus piceus</i>	f d rödlistad	Ljusfläckig vedsvampbagge		C, D					
<i>Mycetophagus quadripustulatus</i>	f d rödlistad	Stor vedsvampbagge	E						
<i>Onthophagus similis</i>	f d rödlistad	Mindre horndyvel							x
<i>Platyrhinus resinosus</i>	f d rödlistad	Stor plattnosbagge							x
<i>Prionychus ater</i>	f d rödlistad	Kolsvart kamklobagge	A	D					x
<i>Tillus elongatus</i>	f d rödlistad	(brokbagge)	A, G		H				
<i>Vespa crabro</i>	f d rödlistad	Bälgeting		x					x
<i>Cossus cossus</i>	övrig LC	Träd-ödare					x	x	
<i>Favonius quercus</i>	övrig LC	Eksnabbvinge			J				
<i>Hemaris fuciformis</i>	övrig LC	Humlelik dagsvärmare			K				
<i>Lampyris noctiluca</i>	övrig LC	Lysmask				x			
<i>Lebia cruxminor</i>	övrig LC	(jordlöpare)		X					
<i>Magdalis flavicornis</i>	övrig LC	(vivel)			J				
<i>Formica polyctena</i>	övrig LC	(stackmyra)		X					

Komplettering 1:

Rödlistade och f d rödlistade arter som noterats av Ove Nodmar i Karlskrona år 2000.

Art	Rödlistkat	Svenskt namn	Lorentsberg	Slottsbacken	ej noterad av GI 2005
<i>Anobium costatum</i>	NT	Gråbandad trägnagare		X	x
<i>Gnorimus nobilis</i>	NT	Ådelguldbagge	X		
<i>Grammoptera ustulata</i>	NT	Gulbent grenbock		X	
<i>Lucanus cervus</i>	NT	Ekoxe		X	x
<i>Lymexylon navale</i>	NT	Seppsvarvfluga	X		
<i>Osmoderma eremita</i>	NT	Läderbagge	X	X	
<i>Plegaderus dissectus</i>	NT	(stumpbagge)		X	
<i>Procræus tibialis</i>	NT	Smalknäppare	X		x
<i>Melasis buprestoides</i>	f d rödlistad	(halvknäppare)		X	
<i>Mycetophagus quadripustulatus</i>	f d rödlistad	Stor vedsvampbagge	X		
<i>Pseudocistela ceramboides</i>	fd rödlistad	Orangevingad kamklobagge		X	x
<i>Tetratoma fungorum</i>	f d rödlistad	Blåvingad lövsvampbagge	X	X	x
<i>Vespa crabro</i>	f d rödlistad	Bålgeting	X	X	

Komplettering 2:

Rödlistade och f d rödlistade vedinsekter som noterats av Rickard Andersson i Karlskrona år 2005.

Art	Rödlistkat	Svenskt namn	Prästamarken	ej noterad av GI 2005 eller av ON 2000
<i>Rhagium sycophanta</i>	VU	Ekrädlöpare	X	
<i>Xyleborus monographus</i>	VU	Plattad lövvedborre	X	
<i>Allecula morio</i>	NT	Gulbent kamklobagge	X	
<i>Gnorimus nobilis</i>	NT	Ädelguldbagge	X	
<i>Procræus tibialis</i>	NT	Smalknäppare	X	
<i>Ampedus hjorti</i>	f d rödlistad	Rödpalpad rödrock	X	x
<i>Corticæus unicolor</i>	f d rödlistad	Enfärgad barksvartbagge	X	
<i>Dorcatoma flavicornis</i>	f d rödlistad	Bred tickgnagare	X	
<i>Dryocoetes villosus</i>	f d rödlistad	Ek barkborre	X	
<i>Hypogaganus inunctus</i>	f d rödlistad	Blankknäppare	X	
<i>Mycetophagus piceus</i>	f d rödlistad	Ljusfläckig vedsvampbagge	X	
<i>Nemadus colonoides</i>	f d rödlistad	(mycelbagge)	X	x
<i>Plegaderus caesus</i>	f d rödlistad	(stumpbagge)	X	x
<i>Prionychus ater</i>	f d rödlistad	Kolsvart kamklobagge	X	
<i>Sepedophilus bipunctatus</i>	f d rödlistad	(kortvinge)	X	x
<i>Vespa crabro</i>	f d rödlistad	Bålgeting	X	

Tack

Ett stort tack till markägare och förvaltare som inte haft något emot att ha fönsterfällor uppsatta eller ha entomologer springande på markerna på nätterna:
Johan von Koch, Augerums gård; Anders Klar, Karlskrona kommun; Mats Andersson, KA2 Vasallen AB Rosenholm; Göran Johansson, Rosenholms militära övningsområde.

Ett stort tack till Jonas Johannesson och Lars-Göran Olsén på länsstyrelsen för gott samarbete inför och under denna undersökning.

Ett stort tack till Eva Dueck för hjälp och säkerhet under fältarbetet.

Ett stort tack till Ove Nodmar, Bengt Ehnström, Per Eliasson och Rickard Andersson för intressanta uppgifter och diskussioner, samt Rickard dessutom för kontrollbestämning av en kortvinge som inte var så märkvärdig som jag trodde

Citerad litteratur

Almgren m fl: "Våra ädla lövträd" SKS 2003

Andersson, Rickard: "En inventering av vedinsektsfaunan i Prästamarken" Rapport till länsstyrelsen. Stencil.

Brunet, Jörg: "Blekinges skogar – biologisk mångfald samt urval och skötsel av skogsreservat", Blekinge länsstyrelse rapport 2003:1

Ehnström, Bengt o Axelsson, Rune: "Insektsgnag i bark och ved", SLU ArtDatabanken 2002

Eliasson, Per: "Skog, makt och människor – en miljöhistoria om svensk skog 1800 – 1875", KSLA medd. nr 25, 2002

Freude m fl: "Die Käfer Mitteleuropas", 15 band utgivna 1964 - 1998

Gärdenfors, Ulf ed.: "Rödlistade arter i Sverige 2000" Artdatabanken 2000

Gärdenfors, Ulf ed.: "Rödlistade arter i Sverige 2005" Artdatabanken 2005

Hedin, Jonas: "Åtgärdsprogram för bevarande av större ekbock (*Cerambyx cerdo*)", remissversion från Naturvårdsverket 2004-10-18. Ännu ej publicerad.

Nodmar, Ove: "Inventering av skalbaggar i ekskogsområdet vid Lorentsberg och Slottsbacken i Karlskrona" Rapport till Karlskrona kommun. Stencil.

.

Kartor

© Vägkartan Lantmäteriet 2003

Fig14. Fyllda röda cirklar med svart punkt är inveterade lokaler 2005 av Gunnar Isacsson: Västra Mark, Grimskula, Kummeln och Rosenholm (två delområden). Röda cirkalar visar inventeringar av Lorentsberg och Slottsbacken som utfördes av Owe Nodmar år 2000 och Prästamarken som inventerades av Rickard Andersson 2005.

© Vägkartan Lantmäteriet 2003

Fig 15. Fyllda röda cirklar med svart punkt är inventerade lokaler 2005 av Gunnar Isacsson

Tidigare rapporter i serien (ISSN 1651-8527)

2003:1	Blekinges skogar – Biologisk mångfald samt urval och skötsel av skogsreservat
2003:2	Strömstare i Blekinge
2003:3	Säkerhetsfrågor i kulturhistorisk bebyggelse. Rapport från ett seminarium på Kockums AB, Karlskronavarvet
2003:4	Inventering av glacialrelikta kräddjur i Blekinge 2003
2003:5	Blekinges betesmarker – Skötsel och restaurering
2003:6	Fåglar och fågeldöd i Blekinges skärgård 2003
2003:7	Rapport 2002 inom alkohol- och tobaksområdet Blekinge län
2004:1	Träskyddsbehandlat virke
2004:2	Biotopkartering i Årydsån 2001
2004:3	Miljöövervakningsprogram för Blekinge 2003-2006
2004:4	Grönfläckig padda – Åtgärdsprogram för Blekinge
2004:5	Stinkpadda – Åtgärdsprogram för Blekinge
2004:6	"Rätten till ett eget liv" Hedersrelaterat hot och våld
2004:7	Rapport 2003 inom alkohol- och tobaksområdet i Blekinge län
2004:8	LVU-vård som inte blev av BARN MELLAN TVÅNG OCH FRIVILLIGHET I BLEKINGE LÄN UNDER 2001 OCH 2002
2004:9	Övervakning av Sjöhjortron (<i>Nostoc zetterstedtii</i>) i Blekinge, 1997-2004
2004:10	Ejder i Blekinge- 21 års inventeringar av ejderpopulation på utklippan
2004:11	Ohävdarter i betesmarker Fakta och råd
2004:12	Barnperspektivet inom Länsstyrelsen
2005:1	Den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador – Genomslaget i Blekinge län
2005:2	Olofström industrisamhälle och intertionsort
2005:3	Kontroll av återförsäljare av ogräsbekämpningsmedel. Tillsynsprojekt tillsammans med länets kommuner
2005:4	Inventering av sandödlor i Blekinge län 2004
2005:5	Handbok i hedersproblematiken
2005:6	Bottenfauna i Blekinge län 2004
2005:7	Vindkraft del 1
2005:8	Årsrapport på alkohol och tobaksområdet
2005:9	Socialtjänst insatser för våldsutsatta kvinnor och deras barn
2005:10	Barnperspektivet inom ekonomiskt bistånd
2005:11	Observationer av vedinsekter i Karlskrona och eftersök av stora ekboken i Blekinge sommaren 2005 – av Gunnar Isacson

LÄNSSTYRELSEN BLEKINGE LÄN

Länsstyrelsen Blekinge län
371 86 Karlskrona
Tel: 0455-870 00.
E-post: länsstyrelsen@k.lst.se
www.k.lst.se

Rapporter Länsstyrelsen Blekinge län ISSN 1651–8527